

Uusi kansainvälinen mittajärjestelmä

Suomen Standardisoimisliitto ja Vaakaustoimisto ovat julkaisseet yhteistyönä SI-mittayksikköjärjestelmää (SI on lyhenne sanoista »Système International d'Unités») esittelevän kirjasen, joka lienee lähetetty kaikkiin maamme kouluihin. Tämä kirjanen tuli lausunnon antamista varten myös Nykysuomen laitokseen, mutta koska se oli jo painettu, ei Kielilautakunnan tekemiä ehdotuksia ole voitu ottaa huomioon. Kirjassa on eräitä suosituksia, joita ei saata pitää suomen kielen kannalta onnistuneina. On tosin huomautettu, että mittayksikköjen lyhenteet ovat kansainvälisiä tunnuksia, joihin suomen kielen huoltajien ei tulisi puuttua. Niitä käytetään kuitenkin suomenkielisessä tekstiyhteydessä ja joudutaan myös taivuttamaan. Myös osa mittayksikköjen

nimityksistä on SI-oppaassa sellaisessa kirjoitusasussa, että laatijat ovat tarkoittaneet niiden olevan suomea. Tältä kannalta asia ei siis ole aivan niin kansainvälinen, kuin Standardisoimisliitto on antanut julkisuudessa ymmärtää.

Oppaan johdannossa sanotaan, että SI-järjestelmä »soveltuu tieteellisiin, teknisiin ja jokapäiväisen elämän tarkoituksiin» (s. 2). Yhtenäisen kansainvälisen mittajärjestelmän käyttö edistää tietenkin suuresti tieteen ja tekniikan viestintää, ja kouluissa tulee huolehtia uuden järjestelmän opettamisesta. Kaikki SI-oppaan suositukset eivät kuitenkaan sovellu »jokapäiväisen elämän tarkoituksiin». Kielenkäytössä syntyy hämmäntävä sekaannus, jos pyriiään ottamaan yleiseen käyttöön esimerkiksi tunnuksat a (= vuosi), d (= vuorokausi) ja h (= tunti). Opetuksessa olisi syytä tähdentää, että nämä tunnuksat kuuluvat ensisijaisesti tekniikan ja tieteen ammattikielen. Yleiskielessä käytettäväköön edelleen lyhenteitä v (= vuosi), vrk (= vuorokausi) ja t (= tunti). Tonnin lyhenteenä olisi sekaannuksen välttämiseksi käytettävä edelleen tn :ää.

Perusyksikköjä SI-järjestelmässä on seitsemän (s. 3). Huomattava muutos on se, että sanaa *paino* ei enää käytetä suureen nimityksenä. Tieteen ja tekniikan kielessä *paino* on nyt *massa*. Toisaalla oppaassa (s. 11) on kuitenkin annettu lupa puhua edelleen myös painosta: »Arkikielessä tavaroita ostettaessa ja myytäessä *paino*-sanaa voidaan edelleen käyttää *massa*-sanan asemesta sekä tietyillä aloilla sellaisissa vakiintuneissa ilmauksissa kuten *tyhjöpaino*, *hyötypaino* jne.» (kursivoinnit minun). Tähän on lisättävä, että myös terveystieteessä on syytä edelleen pysyä käsitteparissa *paino* ja *piiuus*. Koulun terveystarkastuksissa seurataan siis oppilaan *painoa*, vaikka fysiikan tunnilla puhutaankin kappaleiden *massasta*.

Johdannaisyksikköjen (s. 3—4) nimistä osa on kirjoitettu ääntämyksen mukaisesti: *hertsi* (< erisnimestä *Hertz*), *henri* (< erisnimestä *Henry*) ja *luksi* (< lat.

lux). Eräistä yksikönnimistä on tehty suomalaisen vain lisäämällä loppuun *i: coulombi* (< erisimestä *Coulomb*). Tässä muodossa sana ei ole oikeastaan mitään kieltä. Jos se olisi kirjoitettu asuun *kulombi*, ei jouduttaisi erikseen opettamaan ääntämystä. Suomen kannalta hankalia ovat myös yksikön nimet *pascal* ja *newton*. Ne täytyy kuitenkin hyväksyä käyttöön sellaisinaan, vaikka fysiikan opettajalle epäilemättä koituukin niistä ylimääräistä harmia.

Jos yksikköjen nimityksistä päästään SI-oppaan toista painosta laadittaessa keskustelemaan uudelleen, tullaan harmitsemaan seuraavia muutoksia: *coulombi* > *kulombi*, *watti* > *vatti*, *ohmi* > *oomi* ja *lumen* > *luumen*. Toistaiseksi on kuitenkin tyydyttävä opettamaan yksiköt siinä muodossa kuin ne esitetään laajalle levitettyssä SI-oppaassa.

Oppaan mukaan yksikköjen tunnuksiin ei yleensä merkitä sijapäättä näkyviin, jos pääte ilmenee yhteydestä. Tämä on kovin väljä ohje. Kehotetaan kirjoittamaan *2 m pituinen* eikä *2 m:n pituinen*. Kielitoimisto ja kielenoppaat ovat suosittaneet jälkimmäistä merkintää. Aina ei näet ole itsestään selvää, ilmeneekö sijamuoto yhteydestä. Sanaliitossa *30 m:n väylä* määrite *metrin* osattaisiin lukea genetiiiviksi, vaikka *n:ää* ei pantaisikaan näkyviin. Mutta jos sen saisi tästä jättää pois, tulisi kirjoittajan kuitenkin osata merkitä se näkyviin tapauksessa *30 m:n väylää*. Jos kirjoitetaan ilman *n:ää* *30 m väylää*, on ilmaus luettava »kolmekymmentä metriä väylää». Sanaliitto »kolmekymmentä metriä väylää» taas on merkitty *30 m:ä väylää*. Vanha suositus on yksinkertaisempi kuin SI-oppaan ohje, vaikka pääte joudutaankin vanhan käytännön mukaan merkitsemään eräisiin selviinkin tapauksiin. Tämä menettely on edelleenkin varmin. Kielitoimisto suositaa jättämään sijapäähteen pois vain, milloin numeroilmaus on yksikön nomina-

tiivissa ja mittayksikköä tarkoittava tunnus yksikön partitiivissa (*3 kg sokeria* = »kolme kiloa sokeria»). Kaikissa muissa tapauksissa tulisi sijapääte merkitä näkyviin: *2 m:n pituinen*, *30 m:n väylä*. Tällöin myös lauseet *Nestettä kaadettiin 5 l pulloihin* ja *N. k. 5 l:n pulloihin* pysyvät erillään, eikä kirjoittajan tarvitse aina erikseen pohtia, ilmeneekö sijamuoto yhteydestä kiistattomasti.

SI-mittajärjestelmässä on kertoimen 10^6 nimityksenä *mega* ja tunnuksena *M*. Tämän mukaan on ruvettu ajamaan tätä tunnusta myös miljoonien suuruisia rahsummia ilmaisevissa lyhenteissä. Olisi kirjoitettava *Mmk*, kun tähän asti on kirjoitettu *milj. mk* tai *mmk*. Koska *M* on luettava »mega» eikä rahajärjestelmä tunne mitään »megamarkkoja», on turha omaksua SI-järjestelmän mukaista merkintää tähän yhteyteen. Suositamme edelleen merkintää *milj. mk*.

*

Tässä yhteydessä on syytä vielä kerran tähdentää, että Kielilautakunta ei suosita Standardisoimisliiton ajamaa ns. alenevaa päiväysten merkitsemistapaa (1974-10-08). Jos päiväys merkitään numeroin, suositetaan merkintää *8.10.1974*. Jos kuukauden nimi kirjoitetaan kirjaimin, suositetaan merkintää *8. lokakuuta 1974*. Oikeustoimiin liittyvissä asiakirjoissa on käytössä hieman pitempi merkitsemistapa: *8. päivänä lokakuuta 1974* tai *lokakuun 8. päivänä 1974*. Etunollat (esim. 08.10.1974) ovat päiväystä merkittäessä turhia. Ei ole olemassa mitään »lokakuun nollakahdeksatta päivää», on vain »lokakuun kahdeksas päivä».

Myös kolmen pisteen käyttäminen ajatusviivan sijasta kuuluu vain matematiikan ja fysiikan kieleen. Yleiskielessä käytetään rajakohtia ilmaisevien lukujen välissä ajatusviivaa: *5.—8.11.1974, klo 9—14, 15—20-vuotiaat*.

Esko Koivusalo